

Aurimas MARKEVIČIUS

Lietuvos edukologijos universitetas

DAR VIENA UKMERGĖS VARDŲ KILMĖS GALIMYBĖ

Ukmergės miesto vardo kilmė yra viena neaiškiausių. Nustatyti jo etimologiją bandė net keli kalbininkai: Janas Otrębskis (dvi etimologijos), Pranas Skardžius, Bronys Savukynas, Aleksandras Vanagas, Zigmas Zinkevičius.

Ukmergė yra vienas seniausių Lietuvos miestų, todėl senuosiuose istoriniuose šaltiniuose ji paminėta daug kartų. Labai daug šio vardo formų, pavartotų senuosiuose istorijos šaltinių rinkiniuose („Scriptores rerum Prussicarum“, „Codex diplomaticus ecclesiae cathedralis necnon dioceseos Vilnensis“, «Литовская метрика», «Полное собрание русских летописей»), savo darbuose yra pateikęs A. Vanagas (Vanagas 1981, 352; 2004, 231–233). Užrašytos formos labai nevienodos: *Vilkenberge*, *Vielkemirgen*, *Wilkamergen*, *Wilkermerge*, *Vylkumyrya*, *Volkomaria*, *Wilkomiriensis* ir kt. (Vanagas 2004, 231). Daug vienodesni rusų šaltiniuose užrašyti vardai – vyrauja variantas su kamieniu *Вилкомир*: *у Вилкомири*, *з Вилкомира*, *до Вилкомира*, *на Вилькомири* ir kt. (Vanagas 2004, 231–232). J. Otrębskis dar rado variantą *Wilkermerge* (Otremskis 1970, 213).

Iš tokių nevienodų užrašymų tikrai sunku rekonstruoti pirminę Ukmergės miesto vardo formą. Šio vietovardžio kilmė paprastai siejama su Ukmergėlės upelio (Šventosios dešinysis intakas), tekančio per Ukmergę, pavadinimu. A. Vanagas, remdamasis kai kuriais XVIII amžiaus užrašymais (*Vilkomierka*, *na Wilkomierze rzece*), mano, kad pirminis upelio pavadinimas galėjęs būti *Vilkamergė*. Prie upelio įsikūręs miestas pavadintas tokiu pačiu vardu (Vanagas 2004, 235). Taigi atstatomas vienodas pirminis upelio ir miesto pavadinimas – *Vilkamergė*. Z. Zinkevičiaus nuomone, upelio pavadinimo mažiškinė forma pasidaryta nusižiūrėjęs į lenkišką pavadinimą *Wilkomierka*, kuris vartotas jau 1784 m. (Zinkevičius 2011, 14).

Vėliau, matyt, vyko atvirkštinis procesas: įsigalėjus dabartiniam miesto vardui *Ukmergė*, prie jo priderintas ir upelio pavadinimas – *Vilkamergėlė* pakeista į *Ukmergėlė*.

Pirmasis pavadinimo *Vilk(a)mergė* dėmuo *vilk-* paprastai siejamas su lietuvišku žodžiu *vilkas* (Otremskis 1970, 213; Vanagas 1981, 352; 2004, 234). Kitaip šio dėmens kilmę aiškina B. Savukynas – jis sieja su šaknimi

valk- / *velk-* / *vilk-* arba *valg-* / *velg-* / *vilg-* ir su žodžiais *valkà* „klanas, bala, nedidelis upelis, tėkmė, užliejamos pievos“; *vilgyti*, *valgyti*, *valgis* ir pan. (Savukynas 1978, 23). Svarbiausiu, matyt, laikomas veiksmažodis *vilgyti*, nes vėliau, autoriaus nuomone, pirmasis dėmuo pradėtas tapatinti su tabuistiniu žodžiu *vilkas*, todėl tas dėmuo buvo pakeistas. A. Vanagas pateikia įtikinamesnių argumentų: *vilkas* yra vienas dažniausių sandų lietuvių ir kitų indoeuropiečių tautų vardyne. Be to, iš šaknies *valk-* sunku išvesti *vilk-* (Vanagas 1981, 352). Lietuvoje yra ir daugiau upių ir upelių pavadinimų su šaknimi *vilk-*: *Vilka-biržė*, *Vilka-revis*, *Vilka-vašnė*, *Vilk-mižis*, *Vilk-upis*, *Vilk-upelis* ir kt. Ši šaknis irgi neabejotinai siejama su žodžiu *vilkas* (Zinkevičius 2011, 15). Laimutis Bilkis pateikia labai daug pelkių ir balų pavadinimų su šaknimi *vilk-*, pvz., *Vilkaraištėlis*, *Vilkaraištis*, *Vilkāraistis*, *Vilkasaliukas*, *Vilkinyčia* (Bilkis 2008, 422)¹. Labai daug hidronimų ir kitokių vietovardžių su šia šaknimi yra Lietuvių kalbos instituto Vardyno skyriaus Vietovardžių, užrašytų iš gyvosios kalbos, kartotekoje, pvz., *Vilkabrasta* (Pyvesos upės dalis), *Vilkāpelkė* (pelkė Žarėnų apylinkėse), *Vilkpelkė* (pelkė Upynos apylinkėse), *Vilkstaugis* (raistas Skriaudžių apylinkėse), *Vilkupiai* (gili bala Panemunio apylinkėse). Ypač įdomus eglyno pavadinimas *Vilkmergis* (Šilavoto apylinkėse). Daug įvairaus tipo vietovardžių su šaknimi *vilk-* yra būtent Ukmergės rajone, pvz., *Vilkaraištis* (raistas Pabaisko apylinkėse), *Vilkasala* (pieva ir miškelis Želvos apylinkėse), *Vilkaupis* (upelis Žemaitkiemio apylinkėse).

Bet su vilgymu ar valgymu susijusių šaknų nėra nei „Lietuvos TSR upių ir ežerų vardyne“ (LUEV), nei A. Vanago „Lietuvių hidronimų etimologiniame žodyne“ (Vanagas 1981), nei A. Vanago knygoje „Lietuvos TSR hidronimų daryba“ (Vanagas 1970). Minėtoje vietovardžių kartotekoje nėra jokių pavadinimų su šaknimis *valg-* ir *velg-*. Su šaknimi *vilg-* hidronimų taip pat nėra. Užfiksuoti tik du mikrotoponimai, kuriuose galima įžvelgti šaknį *vilg-*. Bet abu jie reiškia sausumos objektus: *Vilgója* (pieva Pamerkių k., Varėnos raj.) ir *Vilgučių kalnas* (prie Daugų). Vadinasi, šios šaknys nebuvo populiarios. Daiktavardis *valka* nelabai tinka šiai etimologijai dėl geografinių priežasčių. „Lietuvių kalbos žodyne“ prie šio daiktavardžio pateikta labai daug iliustracinės medžiagos (LKŽ 18, 33–34). Dažniausiai jį vartoja nearti nuo Ukmergėlės upelio gyvenantys kupiškėnai, šiauriniai uteniškiai, vilniškiai, pietų aukštaičiai. Nėra nė vieno pavyzdžio iš širvintiškių ir pietų panevėžiškių ploto, kur teka Ukmergėlė. Šiame plote turimas tik žodis *bala*.

¹ Šaknį *vilk-* dažnai turi vietovardžiai, susiję su drėgme, vandeniu, pvz., kaimai *Vilka-baliai*, *Vilka-brastis*, *Vilka-salė* (Zinkevičius 2011, 15).

Dėmenį *merg-* A. Vanagas sieja arba su šaknimi **mer-* „jūra, marios“ ir priesaga *-g-*, plg. av. *maryā* „pieva“, arba su šaknimi **meregh-*, plg. la. *merguôt* „vos lynoti“, *mārgā* „mažas, menkutis lietus“ ir pan. (Vanagas 1981, 211–212). B. Savukynas jį kildina iš šaknies *marg-* / *merg-* / *mirg-*, dar turinčios determinatyvą *-g-* (*-k-*), ir sieja su žodžiais *marg-l-oti* „klampoti purvyną, klimpti“, *marg-l-ynas* „klampynė“, *markà, merkà* „linmarka“, la. *marga, mer-ga, mirga* „lėtas lietus“ ir pan. (Savukynas 1978, 23–24)².

Šiame straipsnyje siūloma dar viena Ukmergės vardo etimologija. A. Vanago teigimu, Ukmergės vardo aiškinimą komplikuoja ir tai, kad neaiški jo senoji lytis (Vanagas 2004, 231). Bet nė vienas Ukmergės vardo kilmę nagrinėjęs kalbininkas neatkreipė dėmesio, kad yra ir gana senas šio miesto vardas autentiškame lietuviškame tekste. Senojoje mūsų raštijoje vyravo beveik vien religinės tematikos literatūra, kurioje rasti lietuviškų vietovardžių būtų sunku tikėtis. Tačiau buvo išskirtinė sritis, kur vartota ir užrašyta pasaulietinės šnekamosios kalbos tekstų. Tai XVII–XVIII amžiaus lietuviškos teismų sprendimų priesaikos. Skundęsi valstiečiai, daugiausia baudžiauninkai, turėdavo prisiekti, kad jų skundas yra teisėtas ir pagrįstas. Priesaikos tekstą lietuviškai užrašydavo teismo raštininkas. Yra publikuotos septynios XVII amžiaus Ukmergės teismų priesaikos (Jablonskis 1937, 142–148; Burba 2004, 289–298). 1675 m. kaptūrinio teismo³ sprendimo priesaikoje, lietuviškame tekste, užrašytas Ukmergės miesto vardas – *Wilkamirgies* (gen. sg.)⁴. Jis turi labai didelį pranašumą prieš visus minėtus istorinių šaltinių variantus: šį vardą užrašė lietuviškai kalbantis ar bent gerai šią kalbą mokantis Ukmergės teismo raštininkas⁵. Sunku būtų tikėti, kad jis nežinojo savo miesto vardo. *Wilkamirgė*

² Yra nemaža hidronimų, turinčių dėmenį *merga*, pvz., *Meřg-upis, Meřg-ežeris, Meřgė, Meřg-intakis, Mergėlės Akėlės* (Vanagas 1981, 211). Bet Ukmergėlės vardo nei B. Savukynas, nei A. Vanagas, nei Z. Zinkevičius su žodžiu *merga* nesieja.

³ Kaptūriniai (Konstantinas Jablonskis rašo *kaptūro*) teismai – 1587–1768 metais veikę tarpvaldžio teismai, kai mirus valdovui būdavo paleidžiami pilies ir žemės teismai ir iki naujo valdovo išrinkimo sudaromi laikini teismai.

⁴ Plačiau apie Ukmergės teismų priesaikas ir jų kalbą žr. Markevičius 2008, 97–110.

⁵ Tiesa, Ukmergės teismų priesaikose yra daug slavizmų, pvz., *padonays* „pavaldiniais“, *czesays* „laikais“, *prycinias* „priežasties“, *sprawedliway* „sąžiningai“ (Jablonskis 1937, 146, 148). Tai nereiškia, kad raštininkas gerai nemokėjo lietuvių kalbos. Tais laikais lietuvių kalba tokia ir buvo. Kaip teismui skundęsi žmonės kalbėjo, taip raštininkas užrašė. Ir dabar seni Ukmergės apylinkių gyventojai vartoja daug slavizmų, bet tai nerodo, kad jie nemoka lietuvių kalbos.

gali būti senoji autentiška Ukmergės miesto vardo forma. Atitinkamai upelio pavadinimas irgi būtų *Vilkamirgė*. Kaip matyti iš pavyzdžių, istoriniuose šaltiniuose taip pat yra antrosios šaknies variantų su balse *i*. Gausūs slaviški užrašymai su balse *i* antrajame dėmenyje nebūtinai turi būti padaryti pagal kokio nors slavų miesto (pvz., *Žitomiras*, *Vladimiras*) pavyzdį (plg. Savukynas 1978, 21). Z. Zinkevičiaus manymu, rusiški užrašymai perimti iš lotyniškų užrašymų *Vylkumyrya*, *Wilkomiriensis* ir kt. (Zinkevičius 2011, 18). Bet jie gali atspindėti ir autentišką lietuvišką tarimą. Nerusiškuose šaltiniuose šalia šaknų *berg-*, *merg-* yra daug šaknų su balsėmis *i* arba *y*: *Wylkomyrie*, *Vielke-irgen*, *Wilkemirge*, *Vylkumyrya*, *Wylkomyriensis* ir kt.

Dėmenį *mirg-* paprasčiausia būtų sieti su veiksmoždziais *mirgėti*, *mirguliuoti*, la. *mirdzēt* „mirgėti“. Plg. *Mirglonas*, *Mirglius* (up., Žemaičių Naumiestis), *Mirgū ežeras* (prie Vabalninko)⁶, *Mirgalas* (rašytiniuose šaltiniuose rastas hidronimas prie Tauragės). Tokiam siejimui nėra nei semantinių (tekantis vanduo mirguliuoja), nei darybinių, nei fonetinių kliūčių. Upelio pavadinimo *Vilkamirgė* pirminė reikšmė tada būtų „mirguliuojanti vilko upė“. Hidronimus *Mirglonas*, *Mirglius* A. Vanagas taip pat sieja su lietuvišku žodžiu *mirgėti* „šviesti, žibėti mirksinčia šviesa; judėti, virpėti, marguliuoti, kaitaliojantis spalvoms ar šviesai ir šešeliams“ (Vanagas 1981, 218). Šaknis *mirg-* į *merg-* galėjo būti pakeista semantiškai susiejus su koku nors kitu žodžiu, reiškiančiu pievą, šlapią pievą, lėtą lietų ir turinčiu šaknį *merg-*. Tokie žodžiai galėtų būti *merglynas* „klampynė“ (Vanagas 1981, 352), *merka* „linmarka“ (LKŽ 8, 33) ir kt. Pirmasis komponentas, be abejo, sietinas su apeliatyvu *vilkas* (Vanagas 2004, 233–235).

Kitokia yra Ukmergės miesto vardo liaudies etimologija. Šio miesto ir rajono gyventojai paprastai mano, kad buvęs jų miesto vardas kilęs iš žodžių junginio *vilko merga*. Tikriausiai tokį požiūrį suformavo populiarus padavimas, kad senovėje Ukmergės miesto vietoje vilkas sudraskęs merginą⁷. A. Vanago ir Z. Zinkevičiaus teigimu, antrojo sando *-merg-* ryšys su lietuvių kalbos žodžiu *merga* abejotinas dėl semantikos. Žodžių junginys *vilko merga* atrodo tiesiog nelogiškai (Vanagas 2004, 234; Zinkevičius 2011, 15–16).

⁶ *Mirgū ežero* pavadinimo kilmė ne visai aiški, nes jis yra prie *Mirgū* kaimo. Raidos kryptis gali būti dvejopa: 1. *Mirgas* (ežeras) → *Mirgū kaimas* → *Mirgū ežeras*. 2. *Mirgai* (kaimas) → *Mirgū ežeras*.

⁷ Kitus su *Vilkmergės* (Ukmergės) vardu susijusius padavimus aptaria Bronius Kviklys. Vienaime padavime net minimas Ukmergės pilies kunigaikštis, vardu *Mirgis* (Kviklys 1991, 464–465).

Labai sunku paaiškinti, kodėl senasis vardas *Vilk(a)mergė* pakeistas į *Ukmergė*. Iki Pirmojo pasaulinio karo miestas oficialiai vadintas *Vilkmergė*. Tarpukario Lietuvoje vis dažniau buvo vartojamas ir visiškai įsigalėjo vardas *Ukmergė*.

Šį vardo pakeitimą aiškino keli kalbininkai. Regis, pirmasis tai daryti bandė J. Otrėbskis, kurio manymu, forma *Vilkamergė* sutrumpėjo prarasdama pirmąjį dėmenį *Vilka-*. Lieka su apeliatyvu sutampanti forma *mergė* arba *merga*. Jai pridėta priesaga *-uka* arba *-ukė*: **Merguka* arba **Mergukė*. Dėl dėmenų metatezės atsiranda miesto vardas *Ukmergė* (cit. iš Skardžius 1998, 716–718). Šią etimologiją labai argumentuotai paneigė P. Skardžius: vardas *Ukmergė* nėra senas. Rytų lietuviai nevartoja nei priesagos *-ukė* po kietojo priebalsio, nei *-uka*, o Konstantino Sirvydo žodynas nerodo, kad jos būtų vartotos ir seniau. Nėra jokių pėdsakų, kad rytų aukštaičiai kur nors trumpintų vardą *Vilkamergė* į **Merga* arba **Mergė* (Skardžius 1998, 716–718). Dar galima pridurti, kad šaknies ir priesagos metatezė vargu ar įmanoma.

Vėliau J. Otrėbskis sukūrė kitą aiškinimą: *Ukmergės* miesto vardas gali būti kilęs iš *Aukmergė* ar *Aukamergė*. Jo teigimu, dėmuo *Auka-* atsiradęs iš rusifikuoto *Vilka-*, kuris imtas tarti **Volko-* > **Voūko-*. Subalsėjo kietasis priebalsis *l* ir nukrito žodžio pradžios priebalsis *v* (Otrėbskis 1970, 213–214). Taip galėję atsitikti XII amžiuje, kai *Ukmergėje* esą stovėjusi rusų įgula (Otrėbskis 1970, 214).

Tada reikėtų manyti, kad vardas *Ukmergė* atsirado iš *Auk(a)mergė*, suvienbalsėjus dvibalsiui *au*. Iš tikrųjų toks vienbalsinimas *Ukmergės* apylinkėse įmanomas. Nekirčiuotame skiemenyje širvintiškiai ir anykštėnai kartais dvibalsį *au* vienbalsina ir verčia į *u*, pvz., *luki.nis* „laukinis“, *duĝãũ* „daugiau“ (Gelvonai), *kuši.nis* „kiaušinis“ (Lyduokiai), *ugi.nã* „augina“, *juni.mus* „jau-nimas“, *susės.nis* „sausėsnis“ (Vidiškiai). Bet kirčiuotame skiemenyje tokio vienbalsinimo nebūna, pvz., *lãũkus* „laukas“, *ãũks* „augš“, *sãũsus* „saũsas“, *dãũk* „daug“. Vienbalsinimas nekirčiuotame skiemenyje irgi nėra nuoseklus.

B. Savukynas mano, kad ši J. Otrėbskio nuomonė visai nepatikima, nes autorių galėjo sugestionuoti Mikalojaus Akelaičio 1890 m. parašytoje „Lietuvių kalbos gramatikoje“ („Gramatyka języka litewskiego“) pavartota forma *Aũkmergė* ir kad M. Akelaitis šį vardą pats sugalvojęs (Savukynas 1978, 20–21).

B. Savukyno nuomonę bent iš dalies nesunku paneigti. Antanas Baranauskas antrajame laiške Hugo Weberiui pavartojo žodžių junginį *Aukmergės paviete* (Baranauskas 1970, 175). Šis A. Baranausko laiškas parašytas

1875 m. – penkiolika metų prieš pasirodant M. Akelaičio gramatikai. Bet apskritai reikia pritarti B. Savukyno nuomonei, kad miesto vardas *Ukmergė* negalėjo atsirasti iš *Aukmergė*. Tokią galimybę neigė ir P. Skardžius: vardas *Aukmergė* žinomas tik iš raštų, bet ne iš gyvosios kalbos. Jis pasidarytas iš *Ukmergė* (Skardžius 1998, 719). Nėra jokių oficialių žinių, kad *Ukmergė* kada nors būtų vadinta *Aukmerge*. Vardas *Vilkmergė* į *Ukmergė* pakeistas per trumpą laiką. Tai vyko visai neseniai. Seniausi miesto ir rajono gyventojai dar ir dabar prisimena buvusį miesto vardą *Vilkmergė*, bet niekas neprisimena, kad būtų vadinta *Aukmerge*. Jo nerodo ir istoriniai šaltiniai. Tiesa, yra žinomas padavimas, kad šioje vietoje dievams paaukota (sudeginta) kryžiuotį pamilusi vaidilutė, t. y. *aukos merga*. Bet, suprantama, tai vėlyvas romantikų sukurtas padavimas. Neįmanomas ir formos *Ukmergė* atsiradimas iš *Aukmergė* dėl dvibalsio *au* vienbalsinimo. Jei vardininko forma ir būtų buvusi *Ukmergė*, kituose linksniuose išliktų dvibalsis *au*: *Aukmergei*, *Aukmergę* ir t. t. Be to, XII amžiuje tokio vienbalsinimo greičiausiai nebuvo. O svarbiausia – vardas *Ukmergė* atsirado ne XII, bet XX amžiuje.

P. Skardžiaus manymu, žodis *Vilkmergė* pirmiausia galėjo pakisti dėl ypatingo priebalsio *l* kietumo ir vartimo į *u*: *Vilkmergė* > **Vulkmergė* > **Vūukmergė* (kaip *šiltas* > *šūltas* > *šiuūtas*) > *Ukmergė* (Skardžius 1998, 718). Deja, nei šiaurinėse, nei vakarinėse *Ukmergės* apylinkėse priebalsis *l* į *u* neviršta: tariama *alkūnė* (ne *aukūnė*) (plg. LKA 2, 102; žemėl. Nr. 85), *kalniėrius* (ne *kauniėrius*) (plg. LKA 2, 102), *kaldra* (ne *kaudra*), *šiulta* (ne *šiuūta*). O *Ukmergėlės* upelis teka tik per *Ukmergės* apylinkes – atiteka iš šiaurės vakarų pusės ir yra vos šešių kilometrų ilgio.

A. Vanagas nepatikimu laikė ir B. Savukyno bandymą vardą *Ukmergė* kildinti iš **Upmergė* (Vanagas 1981, 352–353). Toks vardas būtų įmanomas, nes *Ukmergės* miestas yra įsikūręs prie Šventosios upės ir *Ukmergėlės* upelės. Prie Šventosios upės esama nemaža gyvenviečių pavadinimų su šaknimi *up-*: *Ūpninkai*, *Upninkėliai*, *Šveñtupė*, *Šventupys*, *Pašventupys*, *Ūžupės*. Tačiau vardas **Upmergė* nežinomas nei iš raštų, nei iš gyvosios kalbos.

Ukmergės miesto vardas šnekamojoje kalboje labai dažnai ir įvairiai iškraipomas: *Jukmergė* (Ramygala, Kupiškis), *Jutmergė* (Pagiriai, Šėta), *Jokmergė* (Truskava), *Ikmergė* (Vadokliai), *Vukmergė* (Pamusiai, Čiobiškio par.)⁸. Kitų

⁸ Atrodo, kad pavadinimus *Jutmergė* ir *Jukmergė* pirmasis paskelbė P. Skardžius (Skardžius 1998, 717). Pavadinimai *Vukmergė* ir *Jokmergė* užfiksuoti tarminių tekstų garso įrašuose, o variantas *Ikmergė* užrašytas 1975 m. Vilniaus pedagoginio universiteto studentų dialektologinės ekspedicijos metu.

Lietuvos miestų vardai retai turi tiek daug iškraipytų formų. Kai kuriuos variantus galima paaiškinti fonetiniais pakitimais, pavyzdžiui, pridėtiniais priebalsiais *j* (*Jukmergė*, *Jokmergė*) ir *v* (*Vukmergė*). Forma *Jutmergė* gali turėti priebalsį *t* vietoj *k* prieš lūpinį nosinį priebalsį *m* (asimiliacija) (Zinkevičius 1911, 19–20). Šį kitimą galima aiškinti ir gomurinių priebalsių *k* ir *g* disimiliacija. Tokių iškraipymų priežastis gali būti pirmosios šaknies *uk-* semantinis neskaidrumas. Galbūt dėl tokio polinkio fonetiškai perdirbinėti šio miesto vardą atsirado ir variantas *Ukmergė*.

Vardo *Vilkmergė* virtimas į *Ukmergė* nėra dėsningas, bet tokio pobūdžio sunkiau paaiškinamų fonetinių kitimų tarmėse pasitaiko, pvz., *kaliniai* „kailiniai“ (Kairiškės), *kalniai* „kailiniai“ (Dusetos, Debeikiai), *nedėgulis* „nuodėgulis“ (Čekiškė, Eržvilkas, Rumšiškės, Šiaulėnai, Kaltanėnai, Vidiškiai), *nedógulis* „nuodėgulis“ (Prienai), *nemėtas* „nuometas“ (Vidiškiai), *sejōnas* „sijonas“ (Degučiai, Daugai, Vidiškiai), *sūplaukės* „sūpuoklės“ (Dusetos, Adutiškis, Kiaukliai, Alytus, Daugai, Simnas, Seirijai, Liškiava), *varāšiltis* „vasarošiltis“ (Vidiškiai).

Yra ir daugiau miestų ir miestelių pavadinimų, kurių dabartinės ir senosios formos santykį sunku kaip nors paaiškinti. Pavyzdžiui, A. Vanagas Darsūniškio miestelio pavadinimą kildina iš asmenvardžio *Dirsūnas* ir pripažįsta, kad šaknų *dars-* ir *dirs-* santykis neaiškus (Vanagas 2004, 42–44). Nedėsningai rusiškas ir lenkiškas pavadinimas *Godlevo* pakeistas į *Garliavà* (Vanagas 2004, 66–67), **Krakinava* – į *Krekenavà* (Vanagas 2004, 102–103), **Kalantava* – į *Kulàutuva* (Vanagas 2004, 112–114), *Kvėdaina* – į *Kvėdarna* (Vanagas 2004, 118), **Samiliškės* – į *Semeliškės* (Vanagas 2004, 187–189) ir kt. A. Vanagas samprotauja, kad ir Nidos pirminė lytis galėjo būti **Naidžiai* arba **Neidžiai* (Vanagas 2004, 142–146). Miestų varduose pasitaiko trumpesnių ar ilgesnių fragmentų iškritimo arba nukritimo atvejų, pavyzdžiui, pavadinimas **Dėveltuva* ar **Dėviltava* pakito į *Dėltuva* (Vanagas 2004, 53; Zinkevičius 2011, 22–23), *Gedigaudiškis* – į *Geļgaudiškis* (Vanagas 2004, 67), **Litovariškės* – į *Leñtovaris* (Vanagas 2004, 123–124), **Panedėlys* – į *Pandėlys* (Vanagas 2004, 154–155), **Ezerasai* – į *Zarasai* (Vanagas 2004, 267–269) ir kt. Ir dabartiniuose oficialiuose pavadinimuose tarmėse kartais praleidžiami garsai arba skiemenys, pvz., *pàjeño*. „Pajevonio“ (Būdviečiai), *rūmškęse* „Rumšiškėse“ (Rusonys) (Markevičienė 2001, 38). Plačiai sakoma *Panvėžys* vietoj *Panevėžys*. Panašiu būdu vietovardyje *Vilkmergė* galėjo iškristi fragmentas *-il-*, ypač skubioje kalboje. Priebalsis *v* tokiu atveju būtinai turi virsti balsiu.

A DIFFERENT INTERPRETATION OF THE ORIGIN OF UKMERGĖ TOWN NAME

Summary

It is generally believed that the former name of Ukmergė town was *Vilkamergė*. It originated from the name of the Ukmergėlė rivulet flowing through the town whose old form was also *Vilkamergė*. The basis for this version is the names of the town recorded in the old historical sources: *Vilkenberge*, *Vielkemirgen*, *Wilkamergen*, *Wilkemerge*, *Vylkumyrya*, *Volkomaria*, *Wilkomiriensis*, *з Вилкомура*, etc. The name *Vilkamergė* is a compound noun. Its first root, *vilk-*, is usually associated with the appellative *vilkas*, which is very popular in the hydronymy of Lithuania and other European nations. The second root, *merg-*, is associated with words from various Indo-European languages meaning *a sea*, *small rain*, etc. All of the above names mentioned in historical sources were recorded by non-Lithuanian authors. Yet none of the linguists has paid attention to the fact that an oath from a judgement of the court of Ukmergė written in the Lithuanian language in 1675 contains the form *Wilkamirgies* (gen. sg.) of Ukmergė town. Most likely, the old name of the town was namely *Vilkamirgė*. A clerk of Ukmergė town court could not be unaware of the name of his own town. The root *mirg-* is easiest to associate with the verb *mirgėti* “to glimmer”.

LITERATŪRA

Baranauskas Antanas 1970, *Raštai 2*, Vilnius: Vaga.

Bilkis Laimutis 2008, *Lietuvių helonimų daryba: priesaginiai ir priesagėtieji helonimai*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

Burba Domininkas 2004, Penkios neskelbtos XVII–XVIII amžiaus lietuviškos LDK priesaikos, *Archivum Lithuanicum* 6, 289–298.

Jablonskis Konstantinas 1937, Kelios XVII amžiaus lietuviškos priesaikos ir kitos lietuvių kalbos liekanos Didžiosios Lietuvos Kunigaikštystės aktuose, *Archivum Philologicum* 6, 142–148.

Kviklys Bronius 1991, *Mūsų Lietuva 2*, Vilnius: Mintis.

LKA 2 – Kazys Morkūnas (red.), *Lietuvių kalbos atlasas 2: Fonetika*, Vilnius: Mokslas, 1982.

LKŽ – *Lietuvių kalbos žodynas* 1–20, Vilnius, 1968–2002.

LUEV – Bronys Savukynas, Aleksandras Vanagas, Vytautas Vitkauskas, Klementina Vosylytė, Irena Ermanytė (red.), *Lietuvos TSR upių ir ežerų vardynas*, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1963.

Markevičienė Žaneta 2001, *Aukštaičių tarmių tekstai 2*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

Markevičius Aurimas 2008, XVII amžiaus Ukmergės teismų lietuviškos priesaikos ir jų kalbos santykis su dabartine širvintiškių patarme, *Archivum Lithuanicum* 10, 97–110.

Otremskis Janas 1970, Lit. *Ukmergė*, *Baltistica* 6(2), 213–215.

Savukynas Bronys 1978, Vietovardžio *Ukmergė / Vilka(a)mergė* kilmė, *Mūsų kalba* 4, 20–24.

Skardžius Pranas 1998[1958], Lit. ON *Vilk(a)mergė* und *Ukmergė*, in Idem, *Rinktiniai raštai* 4, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 716–719.

Vanagas Aleksandras 1970, *Lietuvos TSR hidronimų daryba*, Vilnius: Mintis.

Vanagas Aleksandras 1981, *Lietuvių hidronimų etimologinis žodynas*, Vilnius: Mokslo.

Vanagas Aleksandras 2004, *Lietuvos miestų vardai*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

Zinkevičius Zigmąs 2011, *Ukmergės rajono gyvenviečių vardynas: pavadinimų kilmė*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

Aurimas MARKEVIČIUS

Lietuvių kalbotyros ir komunikacijos katedra

Lietuvos edukologijos universitetas

T. Ševočenkos g. 31

LT-03111 Vilnius

Lithuania

[paversmis@hotmail.com]